

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ПРИХОДЬКО Микола Миколайович

УДК 94(477)''1918'':327.82(4)|(043.3)

**УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ЧАСІВ ГЕТЬМАНА ПАВЛА
СКОРОПАДСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ГЕОПОЛІТИКИ**

07.00.01 – історія України

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата історичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії та археології слов'ян факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор історичних наук, професор
Журба Михайло Анатолійович,
завідувач кафедри історії та археології
слов'ян.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Турченко Федір Григорович,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри новітньої історії України;

кандидат історичних наук, доцент
Галатир Віталій Вікторович,
Державний архів Хмельницької області,
головний науковий співробітник
відділу інформаційних технологій.

Захист відбудеться «15» березня 2019 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова 9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова 9.

Автореферат розісланий «15» лютого 2019 р.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Стоян Т.А.

Підписано до друку 14.02.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 033
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Модерні державотворчі процеси в Україні потребують осмислення досвіду формування органів державної влади. Державницькі традиції у загальноєвропейському контексті постійно еволюціонують у сенсі найбільш дієвого та ефективного апарату державного управління. Складовою цього процесу є урахування історичної ретроспективи з метою уникнення прорахунків геополітичного характеру. Вивчення досвіду державотворення часів Гетьманату П. Скоропадського вбачається актуальним враховуючи схожу із сучасною ситуацію: перебування України на межі геополітичних інтересів Росії та Європейських країн. Саме досвід дипломатичної служби і дипломатичних стратегій гетьмана П. Скоропадського розкриває засади та механізми формування національної ідентичності та самосвідомості українського народу після звільнення імперського гніту царської Росії. Подібні процеси відбувалися і після Революції Гідності, коли Україна почала позбуватися геополітичного тиску з боку північного сусіда, формуючи власні незалежні геополітичні стратегії.

Окремий інтерес у межах дисертаційного дослідження викликає аналіз географії дипломатичних зв'язків Української держави часів Гетьманату П. Скоропадського. Історія двосторонніх відносин Української держави із суміжними країнами формує спільні традиції та розкриває підґрунтя тих потенційних конфліктів, які мають або можуть мати місце у сучасних умовах. Історичний досвід формування дипломатичного корпусу, організаційного і законодавчого забезпечення діяльності зовнішньополітичних установ та закордонних дипломатичних представництв сприятиме уникненню суперечностей у двосторонніх відносинах із країнами, що є правонаступниками держав зразка 1918 р. Сам історичний період існування Української держави, який ознаменувався революційними настроями та намаганнями молоді української політичної еліти здобути міжнародне визнання власної державності, передбачав необхідність розробки комплексних зовнішньополітичних стратегій, які досі не втратили своєї актуальності.

Доцільність дисертаційного дослідження підтверджуються тим, що нині в Україні відбувається трансформація парадигми державного управління в усіх галузях суспільних відносин, що потребує нових джерел для пошуку ефективних засобів реалізації державних завдань, зокрема в сфері дипломатичної служби.

Аналіз наявної історіографічної літератури засвідчує недостатній рівень наукового осмислення означеної проблеми. Вітчизняні науковці не розглядали в своїх дослідженнях Українську Державу П. Скоропадського у контексті європейської геополітики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в рамках науково-дослідницької теми «Дослідження проблем гуманітарних наук», розробка якої проводиться факультетом історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 13 від 17 травня 2018 р.).

Мета дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення оцінки ефективності та відповідності історичним реаліям стратегії зовнішньополітичної діяльності Української держави часів Гетьманату П. Скоропадського на підставі

аналізу процесу становлення дипломатичної служби і діяльності дипломатичного корпусу щодо визнання України як суверенної держави.

Окреслена вище мета досягається завдяки виконанню наступних **завдань**:

– із сучасних методологічних позицій систематизувати історіографію дослідження процесу становлення дипломатичної служби та діяльності дипломатичного корпусу Уряду гетьмана П. Скоропадського та проаналізувати джерельну базу дослідження;

–вивчити місце Української держави в системі міжнародних відносин напередодні встановлення Гетьманату;

–дослідити особливості формування дипломатичної служби Гетьманської держави;

–розкрити значення дипломатії П. Скоропадського у боротьбі із опозиційними політичними силами;

–провести аналіз економічного напрямку міжурядових відносин української Гетьманської держави;

–висвітлити роль дипломатичного корпусу та спецслужб Гетьманату в реалізації геополітичної стратегії П. Скоропадського;

–визначити перспективні напрямки дослідження Української Держави П. Скоропадського в аспекті політичних процесів в Європі наприкінці Першої Світової війни.

Об’єктом дослідження є зовнішньополітична та зовнішньоекономічна діяльність Уряду гетьмана П. Скоропадського.

Предметом дослідження є зміст, форми, методи та механізми впливу та діяльності дипломатичної служби й дипломатичного корпусу уряду гетьмана П. Скоропадського в реалізації завдань становлення української державності в аспекті тогочасних геополітичних процесів Європи.

В обрані **хронологічні межі** потрапив період квітня-грудня 1918 р., тобто Гетьманату П. Скоропадського, який став одним із визначальних етапів української державності.

Територіальні межі дослідження охоплюють Українську державу в її кордонах, що сформувалися в процесі Брест-Литовських мирних переговорів та існували під час Гетьманату П. Скоропадського.

Методологія дослідження. Наукова достовірність результатів дисертаційного дослідження, а також об’єктивність історичних оцінок діяльності дипломатичної служби Української держави в період Гетьманату, досягнуті за рахунок широкого використання синтезу загально- та спеціально-наукових методів наукового пізнання. Здобувач у своїй роботі спирався на комплекс методів, використавши принцип їхньої взаємодоповнюваності. Застосування набули структурний та системний методи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дисертація є першою системною науковою працею з проблематики об’єктивної оцінки історичної значущості та наслідків функціонування дипломатичної служби й діяльності дипломатичного корпусу Гетьманату П. Скоропадського в процесі становлення української державності, в контексті європейської геополітики. У межах даного дослідження отримано такі результати, що містять наукову новизну:

уперше:

–комплексно вивчено історіографію проблеми діяльності гетьманату Скоропадського на міжнародній арені в геополітичному аспекті.

–проведено аналіз та надано оцінку ефективності діяльності дипломатичного корпусу Уряду гетьмана П. Скоропадського у його боротьбі із опозиційними політичними силами.

–доведено, що найбільшого ефекту та результату в боротьбі із опозиційними силами дипломатичний корпус Української держави досяг саме за кордоном, а не всередині країни. Первинний орієнтир зовнішньої політики гетьмана П. Скоропадського на країни Четверного союзу та, зокрема, Німеччину обумовив зміщення основних акцентів у політичній боротьбі всередині держави в бік пошуку можливостей опозиційними силами вийти на прямі контакти з інтервентами (Німеччиною та Австро-Угорщиною).

–встановлено та обґрунтовано, що саме в Берліні і Відні дипломатичний корпус домігся певних результатів щодо ослаблення впливу політичної опозиції на німецьке командування окупаційними військами;

–з'ясовано, що позиція гетьмана П. Скоропадського та міністра закордонних справ Д. Дорошенка виходила із того, що приєднання Криму до складу Української держави не вважалось анексією, що істотно послабило легітимізацію цього процесу.

уточнено та комплексно охарактеризовано:

–оцінку економічного зв'язку між Кримом і Українською державою, який виявився визначальним для життя півострова, але не був належним чином закріплений на законодавчому рівні з метою зміцнення зв'язку Криму та України;

–основні загрози, закладені помилковими діями дипломатичного корпусу гетьмана П. Скоропадського у «Кримському питанні» в процесі приєднання Криму до складу Української держави в 1918 р., що мали важливе значення для обґрунтування Росією власної агресії та анексії Кримського півострова.

удосконалено:

–знання щодо особливостей процесу формування дипломатичних місій Української Держави гетьмана Скоропадського;

–погляд на роль України міжнародній арені Європи в 1918 році;

отримали подальшого розвитку :

–диверсифікація та диференціація джерельної бази дослідження, за допомогою чого стало можливо сформулювати нові тези і бачення зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної діяльності дипломатичного корпусу Української держави;

–дослідження геополітичного потенціалу України і країн Європи в період квітень-грудень 1918 р., з метою визначення основних недоліків і переваг зовнішньої політики гетьмана П. Скоропадського та ефективності її реалізації дипломатичним корпусом задля пошуку шляхів вирішення тих протиріч у двосторонніх відносинах сучасної України та сусідніх країн, що стали наслідком перерозподілу територій в системі Брест-Литовських мирних угод.

Практичне значення одержаних результатів, на думку автора, полягає у тому, що дисертаційне дослідження допоможе у формуванні загальних засад політики урядових структур, вираженої концепції державної зовнішньої політики. Теоретичні і прикладні висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані у:

–науково-дослідній роботі – у ході подальших історико-правових досліджень ролі дипломатичної служби дипломатичного корпусу Гетьманату П. Скоропадського в процесі становлення української державності;

–науково-практичній роботі – у процесі формування методологічних засад зовнішньополітичного курсу сучасної України у зносинах із суміжними країнами із урахуванням історичного досвіду та традицій двосторонніх відносин часів Гетьманату П. Скоропадського з метою уникнення латентних історичних конфліктів;

–правозастосовній діяльності – для удосконалення окремих аспектів функціонування дипломатичної служби України;

–навчально-методичній роботі – при викладанні навчальних дисциплін «Дипломатичне право України», «Міжнародні відносини», «Історія держави і права»; для підготовки підручників, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших наукових розробок.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, містить отримані особисто автором нові результати в галузі історичної науки. Усі сформульовані положення та висновки є результатами особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки і положення дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри історії та археології слов'ян факультету історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Окремі положення дисертаційної роботи висвітлювались у виступах на 15 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: Міжнародна конференція «Наука в інформаційному суспільстві» (Донецьк, 2013); Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (Київ, 2013); «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політичні аспекти (Херсон, 2013); «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (Дніпропетровськ, 2013); Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (Київ, 2013); Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (Київ, 2014); Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (Київ, 2015); «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасно цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти»(Херсон, 2015); Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (Київ, 2015); «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (Дніпро, 2015); «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (Київ, 2016); «Пріоритетні напрямки розвитку суспільних наук у XXI столітті» (Херсон, 2018); «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах»(Дніпро, 2018).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження були викладені у 29 публікаціях. Серед них 9 статей розміщено у фахових наукових виданнях МОН України, у тому числі у виданнях, що індексуються міжнародними науково-метричними базами даним.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділ, висновків, списку використаних джерел, що включає 285 найменувань. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з них основний

текст викладено на 190 сторінках, список використаних джерел складає 28 сторінок, додатки – 11 сторінок.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У **вступі** обґрунтовується актуальність дисертаційного дослідження, визначаються його мета і завдання, об'єкт та предмет дослідження, а також методологічний інструментарій його здійснення. Крім того, вступ містить елементи наукової новизни дисертаційного дослідження, а також практичну значущість отриманих результатів і особистий внесок здобувача.

Розділ 1 «Історіографія та джерельна база дослідження» присвячено з'ясуванню стану вивчення проблеми, здійснено класифікацію та аналіз джерел.

У **підрозділі 1.1. «Історіографічний огляд»** розкривається особливість формування історіографічної бази дослідження залежно від часу проведення наукових пошуків та того вектора розвитку науки, який панував на той чи інший час в суспільстві. Акцент наукових досліджень завжди збігався із ідеологічним спрямуванням влади. Саме тому автором зроблено поділ історіографічного доробку вітчизняних і закордонних дослідників з проблеми становлення та розвитку міжнародних політичних та економічних зв'язків Гетьманату П. Скоропадського у проблемно-хронологічний спосіб (виокремлюючи етапи: а) дослідження до 1920-1922 рр.; б) дослідження радянського періоду до 1990 р.; в) дослідження періоду незалежної України від 1990 р. по теперішній час.

Вітчизняна історіографія 1920-х рр. включає науковців, які належали до української дослідницької традиції й були вільні від тиску радянської ідеологічної кон'юнктури. Переважна більшість з них працювали в умовах еміграції, на останніх її етапах ця традиція зливається із західною історичною наукою, справляючи вплив на її підходи і оцінки. До даного етапу належать праці безпосередніх учасників подій, які тяжіли до радикально-народницького (В. Винниченко¹, М. Шаповал²) або консервативно-державницького (П. Скоропадський³, Д. Дорошенко⁴) напрямів.

У вітчизняній історіографії у 1930-ті – 1970-ті рр. через деактуалізацію ситуації політичного протистояння 1917-1921 рр. відбувається відхід від публіцистичного стилю та радикальних оцінок. Принципове значення мали праці Дж. Решетаря «The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A Study in Nationalism» (1952 р.)⁵ та О. Федина «Germany's Drive to the East and the Ukrainian Revolution, 1917-1918» (1972 р.)⁶.

Радянська історіографія принципово відмовляла українським урядам, зокрема і

¹ Винниченко В. Відродження нації: (Історія української революції [марець 1917 – грудень 1919 р.]). Київ – Відень, 1920. – 535 с.

² Шаповал М. Соціологія українського відродження. Прага : Український соціологічний ін-т, 1922. – 47 с.

³ Скоропадський П. П. Спогади : кінець 1917 – грудень 1918 / гол. ред. Я. Пеленський, Східноєвроп. дослід. ін-т ім. В. К. Липинського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. К.–Філадельфія, 1995. – 493 с.

⁴ Дорошенко Д. І. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920) : в 4 ч. Галицька доба – Доба Центральної Ради – Доба Гетьманщини – Доба Директорії. Мюнхен : Українське видавництво, 1969. – 543 с

⁵ Reshetar J. S. J. The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A Study in Nationalism. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1952. 363 p.

⁶ Fedyshyn O. S. Germany's drive to the East and the Ukrainian revolution, 1917-1918. New Brunswick, N. J. : Rutgers University Press, 1971. – 401 p.

урядам Української Держави, у зовнішньополітичній суб'єктності. Радянські дослідники мушили відтворювати Гетьманщину 1918 р. як «буржуазно-націоналістичний» маріонетковий режим, цілком контрольований німецькими окупаційними силами. Праці цього періоду характеризують Гетьманат П. Скоропадського, як елементу Громадянської війни на теренах колишньої імперії Романових. До праць які демонструють характер висвітлення подій української революції в радянську добу належать : Є. Бош «Рік боротьби: Боротьба за владу в Україні з квітня 1917 р. до німецької окупації»⁷, Д. Ерде «Революція в Україні: Від керенщини до німецьких окупантів»⁸ та М. Супруненко «Нариси історії громадянської війни та іноземна інтервенція в Україні»⁹. У цілому, наукові дослідження, окресленого періоду зберігали екстенсивний характер, роботи мали описову спрямованість та фрагментарний характер.

Підсумовуючи огляд історичних досліджень радянської доби щодо Гетьманату П. Скоропадського в геополітичному аспекті, необхідно зауважити, що значна їх частина нині втратила наукове значення, адже згадані дослідження були написані були заангажовані радянською антиукраїнською позицією.

У новітній вітчизняній історіографії було здійснено своєрідну «реабілітацію» Української Держави та її провідних діячів, зняття найбільш одіозних ідеологем радянської історіографії.

Вагомий внесок у систематизацію вивчення проблеми вивчення діяльності уряду Гетьманату П. Скоропадського на шляху утвердження на міжнародній арені зроблено у праці «Нариси історії української революції 1917–1921 років» за редакцією В.А. Смолія¹⁰, яка розкривають основні проблеми державотворення часів Української Революції. В роботі окремий розділ присвячений зовнішньополітичній діяльності гетьманського уряду, висвітлено процес налагодження взаємини України з Австро-Угорщиною та Німеччиною, а також складність відносин з більшовицьким урядом.

Комплексністю джерельної бази, ґрунтовністю та системністю викладу матеріалу відрізняється дослідження Пирого Р. «Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси»¹¹. В праці розкривається форма і сутність державно-політичної моделі, ідеологічна платформа, соціальна база, проведення економічних реформ. Показано ступінь залежності гетьманату від союзників. Особливий інтерес заслуговує Розділ 5 «Зовнішньополітичні детермінанти» та Розділ 6 «Боротьба проти гетьманського режиму» в яких автор висвітлив зовнішні та внутрішні чинники політики П. Скоропадського.

Уваги заслуговує праця Фігурного Ю. «Державотворча та етнонацієтворча

⁷ Бош Е. Год борьбы: Борьба за власть на Украине с апреля 1917 г. до немецкой оккупации / Е. Бош. – М.; Л. : Госиздат, 1925. – 271 с.

⁸ Эрде Д. Революция на Украине : От керенщины до немецких оккупантов / Д. Эрде. – Харьков : Пролетарий, 1927. – 274 с.

⁹ Супруненко Н. Очерки истории гражданской войны и иностранной военной интервенции на Украине / Н. Супруненко. – М. : Наука, 1966. – 486 с.

¹⁰ Нариси історії української революції 1917–1921 років : у 2 кн. ; редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Кн. 2. К. : НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України». – 390 с.

¹¹ Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси / Р.Я. Пиріг.; НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – 336 с.

діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі»¹² в якій автор проводить аналіз особливостей приходу до влади Гетьмана Скоропадського й подальші кроки уряду гетьмана на шляху розбудови України.

Гошуляк І. в своїй статті «До проблеми кордонів України доби Гетьманату Павла Скоропадського»¹³ проводить дослідження географічних меж гетьманської держави, з врахуванням тогочасної геополітичної ситуації.

Цікавим вбачається доробок Любовець О. «Уряди української держави П. Скоропадського»¹⁴ в якому дослідником зроблена спроба дати оцінку здобуткам уряду Гетьманату на шляху розбудови держави, налагодженню міжнародних зв'язків, а також дотично висвітлено геополітичну ситуацію, що склалася в східній Європі наприкінці Першої світової війни.

Більш системні та ґрунтовні праці цієї проблеми з'явилися протягом останнього десятиріччя. Заслуговує на особливу увагу наукова праця Турченка Ф. «Сутність гетьманського режиму в контексті взаємин П. Скоропадського і його політичних опонентів»¹⁵ в якій автором аналізується питання взаємозалежності зовнішньополітичного курсу України і діяльності опозиційних сил.

Торкається проблематики внутрішньої опозиції до гетьманського уряду Бойко О. у статті «Український національний союз: опозиція режиму гетьмана П. Скоропадського»¹⁶ та Бавико О. «Структурна характеристика політичної опозиції гетьманатів П. Скоропадського»¹⁷, в цих працях опозиційний рух розглядається з позиції засад протистояння державі П. Скоропадського, причин опозиційного характеру діяльності досліджених рухів, партій.

Під особливим кутом розглядається співпраця Гетьманата з країнами Четверного союзу в праці Петренко І. «Дипломатичні відносини Української Держави П. Скоропадського з Болгарією та Османською імперією (квітень-грудень 1918 р.)»¹⁸, в якій автором здійснено дослідження і надана оцінка успішності процесу налагодження співпраці України з Туреччиною та Болгарією.

¹² *Фігурний Ю. С.* Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі / Міністерство освіти і науки України; Науково-дослідний інститут українознавства, Відділ української етнології. – К.: НДІУ, 2008. – 128 с.

¹³ *Гошуляк І.* До проблеми кордонів України доби Гетьманату Павла Скоропадського / І. Гошуляк // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків, 1999. – С. 13-22.

¹⁴ *Любовець О.* Уряди української держави П. Скоропадського / О. Любовець // Історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 3-13.

¹⁵ *Турченко Ф. Г.* Сутність гетьманського режиму в контексті взаємин П. Скоропадського і його політичних опонентів / Ф. Г. Турченко // Гетьманат Павла Скоропадського : історія, постаті, контрверсії : Всеукраїнська наукова конференція 19-20 травня 2008р. : збірник / відп. ред. В.Ф.Верстюк. – К., 2008. – С. 157-169.

¹⁶ *Бойко О. Д.* Український національний союз : опозиція режиму гетьмана П. Скоропадського / О. Д. Бойко // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії : Всеукраїнська наукова конференція 19-20 травня 2008р.: збірник / відп. ред. В.Ф.Верстюк. – К., 2008. – С. 276-286.

¹⁷ *Бавико О.* Структурна характеристика політичної опозиції гетьманатів П. Скоропадського / Олександр Бавико // Наукові записки / ред. кол. Ю.А.Левенець та ін. – К., 2007. – Вип. 34. – С. 343-355.

¹⁸ *Петренко І. Є.* Дипломатичні відносини Української Держави П. Скоропадського з Болгарією та Османською імперією (квітень-грудень 1918 р.) / І. Є. Петренко // Гілея : науковий вісник. – 2012. – № 59. – С. 66-72.

Наукова стаття Галатиря В. «Правобережна Україна в період гетьманату П. Скоропадського : заходи місцевих органів державної влади щодо стабілізації суспільної ситуації»¹⁹ присвячено проблемі зменшення соціального напруження на Правобережжі, детермінантам даного явища, шляхам уряду в напрямку вирішення ситуації.

В працях Перепаді В. «Вплив Німеччини на реалізацію політики уряду П. Скоропадського щодо Криму (за німецькими документами)»²⁰ та Головченко В. «Кримське питання у зовнішній політиці Центральної Ради й гетьманату Павла Скоропадського»²¹ зроблено ґрунтовний аналіз німецького фактору в україно-кримських відносинах. В працях робиться спроба розглянути кримське питання в політиці Гетьману через призму німецьких національних інтересів.

Отже, розглянувши сучасний стан і розвиток історіографії проблеми Української Держави часів гетьмана П. Скоропадського у контексті європейської геополітики, дозволяє стверджувати, що вітчизняна історіографія має певні досягнення у дослідженні означеної проблеми. Однак у сучасній історичній науці досі відсутні узагальнюючі та комплексні дослідження. Це обумовило вибір нашої тематики нашої дисертаційної роботи. **Підрозділ 1.2. «Характеристика джерельної бази»** дав змогу розкрити особливість формування масивів наукової інформації з метою всебічного вивчення проблеми становлення дипломатичної служби та зовнішніх відносин за часів Гетьманату П. Скоропадського.

Основними групами джерел щодо досліджуваної теми є: документальні збірки державних архівів України, країн Європи та Росії; матеріали періодичної преси; мемуарна література; хронологічно пов'язані із досліджуваним періодом теоретичні видання із проблем геополітики і міжнародних відносин. Так, нормативні акти, що стали правовим підґрунтям для формування дипломатичної служби, дали розуміння процесів встановлення міжнародних політичних й економічних зв'язків Української держави, відкриття посольств, консульств та інших дипломатичних місій за кордоном.

Аналіз періодичних видань дав змогу оцінити хід і характер формування дипломатичної служби. Важливість використання цієї групи джерел полягає у тому, що за рахунок ідеологічного навантаження, яке несуть в собі засоби масової інформації і періодичні видання періоду Гетьманату досягається об'єктивність у сприйнятті політичним керівництвом Української держави її зовнішньополітичних перспектив та орієнтирів. Мемуарна література, яка включає в себе спогади тих, хто безпосередньо стояв біля витоків дипломатичної служби, допомогла розкрити аксіологічний аспект формування та реалізації геополітичної стратегії Гетьманату П. Скоропадського.

Документальні джерела, які утворилися унаслідок діяльності органів влади Української Держави, дотичних до вироблення курсу її зовнішньої політики,

¹⁹ *Галатир В.* Правобережна Україна в період гетьманату П. Скоропадського : заходи місцевих органів державної влади щодо стабілізації суспільної ситуації / В. Галатир // Історія України. – 2013. – лютий (№4) : правознавство та інші суспільні дисципліни. – С. 4-9.

²⁰ *Перепада В. В.* Вплив Німеччини на реалізацію політики уряду П. Скоропадського щодо Криму (за німецькими документами). Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету / відп. ред. ред. кол.: Ф. Г. Турченко. 2004. Вип. XVIII. С. 142–146

²¹ *Головченко В.* Кримське питання у зовнішній політиці Центральної Ради й гетьманату Павла Скоропадського / В. Головченко // Пам'ять століть. Планета. – 2008. – № 4. – С. 107- 121

зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО). Це фонд 2469 Головної квартири гетьмана Української Держави, де зберігаються документи особистої канцелярії гетьмана. Фонд 1064 «Рада міністрів Української Держави», який містить міждержавні угоди, документи щодо врегулювання міждержавних відносин, зокрема економічних. Економічні відносини Української Держави та Центральних країн також відображено у документах ф. 1118 Міністерства торгівлі і промисловості Української Держави, зокрема, щодо встановлення товарообміну із Галичиною.

Окремі фонди утворюють документи Міністерства закордонних справ Української Держави (ф. 3766) та українських дипломатичних представництв – Посольства Української Держави у Німеччині (ф. 3077), Генерального консульства у Москві (ф. 1236), Посольства в Австро-Угорщині (ф. 3198), Консульського агентства при Всевеликому війську Донському (ф.1004). Фонд 2607 містить документи Делегації Української Держави на мирних переговорах у Москві.

У фонді 1 Центрального державного архіву громадських об'єднань України містяться документи Комуністичної партії (більшовиків) України, які частково висвітлюють її підривну діяльність в Українській Державі та політику цієї організації щодо України.

Велику кількість документів щодо внутрішньої та зовнішньої політики Української Держави було видано у документальних збірках останнього часу. Зокрема це новітнє двотомне видання Інституту історії НАНУ та ЦДАВО «Українська Держава (квітень – грудень 1918 року): Документи і матеріали».

Широкого використання в дисертаційному дослідженні отримали наукові здобутки та доробки вітчизняних учених, оформлених ними у вигляді власних дисертацій в сфері історичних, політологічних та навіть науці державного управління. Зокрема привернули увагу дисертанта роботи С. Борисенка «Українсько-російські відносини (квітень-грудень 1918 р.)»; І. Дацківа «Дипломатія українських національних урядів у захисті державності (1917–1923 рр.)»; Т. Заруди «Зовнішньополітична діяльність уряду Української Держави (1918 р.)»; М. Ковальчука «Війна Української Народної Республіки із Збройними силами Півдня Росії (осінь 1919 р.)»; О. Несук «Українсько-російські відносини 1917–1922 рр.» та ін.

Серед основних монографічних праць, які стали важливою складовою джерельної бази дисертаційного дослідження, слід виокремити такі роботи: «Українське питання в роки Першої світової війни» В.І. Головченка та В. Солдатенка; «Брестський мир та його значення в історії української державності» під авторством О. Оренчука та А. Нагірняка; «Українсько-болгарські взаємини. 1918–1939 рр.» В. Павленка; «Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси» за редакцією Р. Пирога, яка, до речі, вважається чи не взірцевою працею з проблематики державотворчих процесів в період Гетьманату П. Скоропадського; монографія Д.Табачника «Історія становлення і розвитку дипломатії України»; «Юність української дипломатії; Становлення зовнішньополітичної служби в 1917–1923 роки» робота в співавторстві Д. Веденеєва та Д. Будкова; монографічне дослідження Н. Кривець «Українсько-німецькі відносини: політика, дипломатія, економіка, 1918 – 1933 рр.», яке істотно змінило сприйняття ролі Німеччини в процесах розбудови української державності в період після Першої світової війни, а також вплив

Німеччини на зовнішньополітичний вектор гетьмана П. Скоропадського.

Отже, неординарність, а також часова неоднорідність використаних джерел дали змогу об'єктивувати позицію дисертанта, розкрити багатоаспектність проблеми формування дипломатичного корпусу і побудови дипломатичної служби доби Гетьманату П. Скоропадського та всебічно підійти до проблеми надання історичної оцінки діяльності окремих лідерів Міністерства закордонних справ Української держави.

Таким чином, аналіз джерел свідчить про те, що вони створюють необхідну базу для наукового дослідження Української Держави часів гетьмана Павла Скоропадського в контексті європейської геополітики.

Розділ 2 «Історичні передумови та геополітичні чинники зовнішньополітичного курсу П. Скоропадського» присвячено практичним аспектам формування дипломатичної служби та стратегії реалізації нею геополітичного вектора Гетьманату П. Скоропадського. Зокрема *підрозділ 2.1. «Україна в системі міжнародних відносин напередодні встановлення гетьманства в Україні»* розкриває основні особливості та чинники впливу на розвиток Української держави і, зокрема, її зовнішньої політики.

Основний акцент в дослідженні робиться на ту геополітичну ситуацію, яка склалася внаслідок укладення Брестського миру, що був для Центральних держав миром із позиції сили. У контексті Брестських угод використання принципу самовизначення націй дозволяло модифікувати популярну на той момент концепцію «мир без анексій». За Брестською системою, німецька сфера геостратегічного контролю на сході формувалася як кордон буферних країн, між Центральними державами і радянською Росією, до складу яких входила Українська держава.

Проведено аналіз геополітичного потенціалу країн Європи на 1918 р., що дало змогу визначити рівень політичної активності тих чи інших країн на міжнародній арені. Найбільший геополітичний вплив на Українську державу часів Гетьманату П. Скоропадського справляли Німеччина та Австро-Угорщина. Еволюція бачення еліт Німеччини щодо Української держави змінювалася від цілковитої підтримки залежності Української держави та фактично ролі її як сателіта Німеччини – до повного дистанціювання після поразки у Першій світовій війні.

Встановлено, що при цьому проблемним моментом для Австро-Угорської монархії була також відсутність формального національного консенсусу щодо війни. На відміну від інших країн-учасниць, Австро-Угорщина вступила у конфлікт, не маючи парламентського схвалення.

Отже, аналіз процесу еволюції геополітичних концепцій країн Антанти (і місце в них «українського питання») розкрив істотні недоліки зовнішньої політики Гетьманату П. Скоропадського, оскільки той до останнього не вважав країни Антанти стратегічними партнерами України. Аналіз місця України в доктрині міжнародних відносин В. Вільсона підтвердив висновки щодо відсутності комплексного бачення гетьманом П. Скоропадським стратегії розвитку Української держави в тих історичних умовах, що склалися після Брестського миру. *Таким чином*, здобувач зробив висновок, що найбільш перспективним із позиції геополітики для Української держави могло бути партнерство зі Сполученими Штатами Америки. У *підрозділі 2.2. «Особливості формування дипломатичної служби гетьманської держави»*

здійснено визначення основних характерних рис процесу формування дипломатичної служби Гетьманату П. Скоропадського та її організаційно-правового забезпечення.

З'ясовано, що у процесі формування геополітичної стратегії Української держави гетьман П. Скоропадський виходив із того, що основною метою української державності мало бути утворення цілісної території України у межах етнічних українських кордонів включно із Кримом.

Розкрито особливості формування дипломатичного корпусу гетьмана П. Скоропадського, серед яких: розпад апарату держави, сформованого за часів УНР, відмінності орієнтирів та бачення майбутнього Української держави більшістю з дипломатичного корпусу УНР; повоєнний стан та економічна руїна Української держави; відсутність чітких орієнтирів в зовнішній політиці Уряду гетьмана П. Скоропадського на етапах її становлення (до літа 1918 р.); обмеженість дипломатичних можливостей послів і консулів Української держави в силу відсутності власної армії та орієнтуру зовнішньої політики гетьмана П. Скоропадського на інтереси Німеччини.

Встановлено, що Міністерство закордонних справ, ще до того, як сформувало власну структуру і апарат, вже брало активну участь в процесах встановлення дипломатичних зв'язків шляхом приймання дипломатичних місій і делегацій з інших країн світу, навіть якщо вони були новоствореними та потребували міжнародного визнання, не менше за Українську державу.

Отже, в підрозділі розкрито внесок кожного з міністрів закордонних справ Української держави в процеси організаційного та нормативно-правового забезпечення функціонування дипломатичного корпусу за часів Гетьманату П. Скоропадського. Оцінено внесок Г. Афанасьєва у процеси становлення дипломатичної служби і стратегії зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних відносин Української держави. Встановлено, що він був першим міністром закордонних справ, який чітко визначив прозахідний вектор розвитку Української держави та встановив відносини із США. **Підрозділ 2.3. «Дипломатія П. Скоропадського у боротьбі із опозиційними політичними силами»** присвячено оцінці діяльності дипломатичного корпусу Гетьманату П. Скоропадського в процесі політичної боротьби останнього за владу та протидію опозиційним рухам.

Розкривається неоднорідність політичної опозиції та різні вектори їх політичного тяжіння. Так, наприклад, встановлено, що програмно, ідеологічно українська «ліва опозиція», у перспективі, зливалася із російським більшовизмом, формуючи українські «націонал-комуністичні» групи під егідою та у складі РКП(б)-КП(б)У. Це ставало великою загрозою у перемовинах із керівниками більшовицької делегації Росії Х.Г. Раковським та Д.З. Мануїльським, які хоча номінально і були нейтральними по відношенню до Української держави, але підтримували проросійську опозицію.

Таким чином створювалися загрози втрати суверенітету Української держави під час перемовин із РРФСР. Натомість УНС та її лідер В.К. Винниченко вже у вересні 1918 р. намагалися налагодити таємні контакти із Х.Г. Раковським і Д.З. Мануїльським, пропонуючи їм повалення гетьманського ладу в обмін на керівні посади та лояльність до його партії.

Отже, гостро відчувалася і проблема втрати діалогу Гетьманату П. Скоропадського із Німеччиною та Австро-Угорщиною в силу активних дій

опозиційних представників безпосередньо в Берліні та Відні. І хоча послы Української держави домоглися великих успіхів, зокрема щодо отримання можливості встановлення дипломатичних зв'язків із різними країнами світу та зменшення тиску на суверенітет України з боку Австро-Угорщини шляхом ратифікації Брестських угод, однак вплив опозиційних політиків нівелював перемоги української дипломатії.

Розділ 3 «Економічна складова геополітичної стратегії Уряду П. Скоропадського» присвячено проблематиці оцінки впливу дипломатичного корпусу Гетьманату П. Скоропадського на міжнародні економічні відносини Української держави. **Підрозділ 3.1. «Економічний напрямок міжурядових відносин української гетьманської держави»** дав змогу встановити той факт, що після підписання Брестських угод більшість іноземних торговельних представництв була змушена виїхати з України через умови договору між УНР та країнами Четверного союзу, відповідно до яких УНР зобов'язувалася укласти торговельні договори про постачання надлишку промислової продукції з країнами Четверного союзу, що фактично означало підтримку цих держав в їхній боротьбі проти країн Антанти.

Акцентується увага, що економічний зміст Берестейського договору між УНР та країнами Четверного союзу зводиться до такого: характер економічної і фінансової складової договору надавав стабільності та визначеності економічній політиці Української держави; встановлення обмінного курсу між національною валютою України і країнами Четверного союзу дозволяв розробити точні економічні прогнози та фінансові стратегії розвитку вітчизняної економіки; зобов'язання, які взяла на себе українська сторона в питаннях забезпечення необхідною сировиною і продовольством німецьку та австро-угорську армії зменшили можливості для економічної співпраці УНР з іншими країнами.

Аналіз характеру, структури та напрямів зовнішньоекономічних відносин Гетьманату П. Скоропадського дозволив переглянути та ґрунтовно оцінити геоекономічну стратегію Української держави, яка формувалася за чотирма напрямками: економічні відносини з Німеччиною та Австро-Угорщиною, які базувалися на Берестейському договорі, та ознаменували той факт, що уряд гетьмана П. Скоропадського не лише визнав, але і прийняв до виконання їх в повному обсязі, що найчастіше зашкоджували інтересам новоствореної Української держави.

З'ясовано, що уряд гетьмана П. Скоропадського розглядав економічний вектор у відносинах з цими країнами як можливість стримання їхньої агресії; економічні відносини з країнами Четверного союзу та нейтральними державами Європи, особливість яких полягала в тому, що вони встановлювалися постфактум вже після обміну дипломатичними місіями, що істотно зменшувало можливість для оперативного та інтенсивного нарощування торговельного потенціалу.

Отже, окремо дисертантом робиться акцент на прорахунках проваджуваної Гетьманатом П. Скоропадського зовнішньоекономічної політики: відсутність економічних зв'язків із країнами Антанти та США; м'якість позиції Уряду гетьмана П. Скоропадського щодо російського питання; низький рівень міжнародної фінансової активності Української держави із залучення міжнародних кредитів у власну економіку. **Підрозділ 3.2. «Дипломатичний корпус та спецслужби Гетьманату в реалізації геополітичної стратегії П. Скоропадського»** Проаналізовано внесок дипломатичної служби та спеціальних секретних служб гетьмана П. Скоропадського в

реалізацію геополітичної стратегії Української держави періоду Гетьманату, виокремлено їх основні вектори діяльності, до яких належать: розвиток відносин із країнами Четверного союзу в аспекті ратифікації та виконання умов Брест-Литовського мирного договору; врегулювання відносин із сусідніми державами з питань визначення державного кордону України та вирішення питань щодо спірних територій; встановлення дипломатичних відносин із нейтральними країнами та спроби збільшення кількості країн, що визнають незалежність Української держави і її міжнародну правосуб'єктність, зокрема, встановлення відносин із міжнародними союзами та організаціями.

Виявлено, що архітектоніка міжнародних відносин Української держави була більш складною, а її напрями можна ранжувати за їх визначальною значущістю для реалізації геополітичної стратегії Української держави так: стабілізація відносин з Росією як правонаступницею Російської імперії та країнами, що виокремилися зі складу останньої; врегулювання та розширення відносин із країнами Четверного союзу з метою розширення можливостей для економічної співпраці; розширення відносин із країнами Європи, зокрема суміжними країнами: Румунією, Польщею, Литовським Королівством; пошук можливих союзників для протистояння агресії та тиску більшовицької Росії, а також країн Антанти; розширення дипломатичних зв'язків із країнами Центральної та Північної Європи з метою встановлення нових економічних відносин.

Отже, розкрито основні підсумки реалізації стратегічного напрямку відносин Української держави з Німеччиною, які полягали у: визнанні Німеччиною Української держави, встановленні тісних дипломатичних зв'язків та відбулася ратифікація Брестського мирного договору, що істотно зміцнило статус України як суб'єкта міжнародних відносин; створенні належного сприйняття Міністерством закордонних справ Німеччини та окремими посадовими особами Німецького уряду, а також дипломатичним корпусом Німеччини в Києві ідеї самостійного існування України як союзника Німеччини; залученні Німеччини до процесів міжнародного визнання Української держави іншими країнами світу, зокрема, Росією, Туреччиною та країнами-союзниками; розширенні дипломатичних контактів із іншими державами світу, переважно нейтральними, дипломатичні місії та представництва яких знаходилися в Берліні, або мали тісні зв'язки із Німеччиною.

ВИСНОВКИ

У **висновках** узагальнено основні результати дослідження, отримані при вирішенні загального наукового завдання, сутність якого полягає в обґрунтуванні сучасних державотворчих процесів в Україні, для формування найбільш дієвого та ефективного апарату держави.

– Аналіз історіографії дослідження ролі дипломатичного корпусу уряду гетьмана П. Скоропадського в процесі становлення української державності продемонстрував відсутність цілісності та однозначності оцінок науковців. Історіографія з означеної проблематики має класифікуватися за двома способами: проблемно-хронологічним: виокремлюючи дослідження істориків, фахівців політологічних наук, сфери міжнародних зносин періодів залежно від основного спрямування загальнонаукової історичної доктрини; предметним: виокремлюючи та групуючи історіографію відповідно до тематики дослідження, залежно від напрямів зовнішньої політики або

державотворчих процесів в період Гетьманату П. Скоропадського. Визначено спільні акценти наукових пошуків дослідників протягом всього періоду вивчення діяльності дипломатичного корпусу гетьмана П. Скоропадського, зокрема: зовнішньополітичні умови становлення Української держави за часів гетьмана П. Скоропадського; внутрішньодержавні, зокрема опозиційні, процеси Української держави; відносини з основними союзниками та характер таких відносин залежно від періоду існування Української держави та запропоновано таку систематизацію джерельної бази дослідження шляхом групування окремих джерел та документів на: нормативні акти, що стали правовим підґрунтям для формування дипломатичної служби, встановлення міжнародних політичних та економічних зв'язків Української держави; фонди архівів і статистичні матеріали й документи, що певним чином віддзеркалюють процеси формування дипломатичної служби гетьмана П. Скоропадського; періодичні видання; мемуарна література, яка включає в себе спогади тих, хто безпосередньо стояв біля витоків дипломатичної служби; довідкові і наукові матеріали, що стосуються проблематики формування дипломатичної служби та аналізу історичних умов, в яких відбувалися ці процеси.

– За результатами дослідження геополітичного потенціалу країн Європи в період квітень-грудень 1918 р. визначено основні перспективи позиціонування Української держави в системі міжнародних відносин напередодні встановлення влади гетьмана П. Скоропадського. Встановлено, що згідно з Брест-Литовським мирним договором, Українська держава, хоча і була номінально створена, однак була позбавлена багатьох ознак суверенності влади власного політичного керівництва. Виходячи з чого, гетьман П. Скоропадський зосередив основний акцент зовнішньої політики України на здобутті міжнародного визнання власної державності. Однак ці процеси були ускладнені сформованим баченням місця України в геополітичній площині урядами Німеччини та Австро-Угорщини. Водночас здійснено нові оцінки геополітичних перспектив відносин Української держави після встановлення Брест-Литовського миру із США.

–Процес формування дипломатичної служби Української держави гетьмана П. Скоропадського передбачав балансування між інтересами країн Четверного союзу та внутрішніми політичними силами, негативно налаштованими проти влади гетьмана. Визначено, що позиція Німеччини спричинялася до негативного вирішення низки питань (продовольчі монополії, військове будівництво, аграрна реформа), які гальмували внутрішню консолідацію Української держави. Окремо окреслено передумови та характеристики процесу державотворення, які стали вихідними для формування дипломатичної служби гетьмана П. Скоропадського, серед яких слід навести: розпад апарату держави, сформованого за часів УНР, невідповідність орієнтирів та бачення майбутнього Української держави більшістю з дипломатичного корпусу УНР; повоєнний стан та економічна руїна Української держави; відсутність чітких орієнтирів в зовнішній політиці Уряду гетьмана П. Скоропадського на перших етапах становлення Української держави (до літа 1918 р.); відсутність спеціального дипломатичного корпусу та посадовців з відповідною освітою для призначення на посади послів в різні країни світу, очільників місій та консульств; брак фінансування державних установ і дипломатичної служби; обмеженість дипломатичних можливостей послів та консулів Української держави в силу відсутності власної армії

та орієнтиру зовнішньої політики гетьмана П. Скоропадського на інтереси Німеччини. Особливо досліджено організаційну та нормативно-правову складові формування Міністерства закордонних справ Української держави в 1918 р.

– Оцінка ролі дипломатичного корпусу Уряду гетьмана П. Скоропадського у боротьбі із опозиційними політичними силами дали змогу зробити висновок щодо наявності істотних недоліків у процесі формування геополітичної стратегії розвитку Української держави. Встановлено, що основне протистояння дипломатичного корпусу з опозицією було акцентовано на підтримці українських політичних еліт з боку Німеччини. При цьому було необґрунтовано зменшено політичний і дипломатичний тиск на російську владу та антибільшовицькі сили з метою їх консолідації. Особливими недоліками слід також вважати недостатню увагу врегулюванню відносин між Українською державою і сусідніми країнами щодо вирішення територіальних питань та пошуку компромісів відносно двостороннього врегулювання територіальних претензій.

– Дослідження економічної складової міжурядових відносин Української держави часів Гетьманату дав змогу зробити висновки стосовно активної участі представників дипломатичного корпусу в укладенні економічних угод з багатьма європейськими державами. Зроблено висновок, що економічний зміст Берестейського договору між УНР і країнами Четверного союзу вплинув на характер економічної та фінансової складової відносин України з державами Четверного союзу; надав певної стабільності та визначеності економічній політиці країни, оскільки передбачав основні напрями розвитку економічної системи Української держави. Доведено, що встановлення обмінного курсу між національною валютою України і країнами Четверного союзу дозволяв розробити більш точні економічні прогнози та фінансові стратегії розвитку вітчизняної економіки. Зроблено висновок, що великі за обсягом зобов'язання, які взяла на себе українська сторона в питаннях забезпечення необхідною сировиною та продовольством німецьку і австро-угорську армії, зменшили можливості для економічної співпраці України з іншими державами, переважно країнами Антанти.

– До основних визначальних характеристик становища Української держави, які впливали на формування її геополітичної стратегії, віднесено: перебування Української держави в стані окупації Центральними державами за умовами Брест-Литовського мирного договору; утворення великої кількості умовно незалежних нових держав на теренах Російської імперії на кордоні з Українською державою (Кубань, Всевелике Військо Донське, Крим); протистояння із більшовицькими рухами в Україні, підтримуваних більшовицькою Росією; відсутність усталених дипломатичних відносин Української держави та Центральної Ради як її попередниць, що істотно погіршувало геополітичне становище та негативним чином впливало на становлення економічного вектора зовнішньої політики; наявність великої кількості територіальних суперечностей із сусідніми державами стосовно державного кордону Української держави.

– Критичне осмислення узагальненого в дисертаційному дослідженні матеріалу дозволило сформулювати низку практичних рекомендацій спрямованих на використання досвіду зовнішньополітичної діяльності Української Держави П. Скоропадського. Їх реалізація, на думку автора, сприятиме розбудові українського

зовнішньополітичного відомства, зміцненню позицій України на міжнародній арені, підвищенню ефективності дипломатичних місій України. Подальші дослідження держави гетьмана Павла Скоропадського в геополітичному аспекті видаються продуктивними в напрямках пошуку, ідентифікації та опрацювання архівних фондів, що опинилися поза публічним доступом і обговоренням, особливо в архівах країн Європи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України:

1. Приходько М.М. Методологічні засади дослідження зовнішньої політики уряду Скоропадського /М.М. Приходько// Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 6: Історичні науки: Збірник наукових праць. – Вип. 10. –К., 2013. – С. 200–209.
2. Приходько М. М. Історіографічна традиція вивчення зовнішньої політики уряду Скоропадського/М.М. Приходько // Гілея: науковий вісник. –К., 2013.– Вип. 75. С. 177–180.
3. Приходько М.М. Політика Української Держави гетьмана Скоропадського на шляху інтеграції з кримським півостровом /М.М. Приходько// Гілея: науковий вісник.– К., 2013. – Вип. 78. – С.35–38.
4. Приходько М.М. Посередницька місія Української держави гетьмана Скоропадського у справі визнання Білоруської народної республіки з боку Німеччини/М.М. Приходько // Гілея: науковий вісник.– К., 2013.– Вип. 79. – С. 31–33.
5. Приходько М.М. Міждержавний альянс Української Держави гетьмана Скоропадського та Всевеликого війська донського отамана Краснова /М.М. Приходько// Гілея – науковий вісник.– К., 2014.– Вип. 80. – С. 122–127.
6. Приходько М.М. Боротьба Української Держави та Всевеликого війська Донського щодо інтеграції Таганрозького округу/М.М. Приходько//Вісник аграрної історії: Збірник наукових праць.–К., 2014.– Вип. 8–9. – С. 67–78.
7. Приходько М. М. Військовий аташат Української Держави гетьмана Скоропадського/М.М. Приходько// Вісник аграрної історії: Збірник наукових праць – К., 2015. –Вип.10. – С.54–61.
8. Приходько М. М. Становлення геополітичних орієнтирів Української Держави гетьмана Скоропадського/М.М. Приходько// Вісник аграрної історії: Збірник наукових праць –К., 2015.– Вип. 11–12. – С. 63–72.
9. Приходько М. М. Українська держава гетьмана Скоропадського у призмі генези політики держав Четвертого союзу на Східному Фронті/М.М. Приходько// Вісник аграрної історії: Збірник наукових праць–К., – 2017. –Вип.21–22. – С.98–105.

У зарубіжних виданнях та наукових фахових виданнях України, які зареєстровані у міжнародних наукометричних базах:

10. Приходько М. М. Внесок дипломатичного корпусу Гетьманату в реалізації геополітичної стратегії Павла Скоропадського/М.М. Приходько// *Грані: науково-теоретичний альманах*–Дніпро, 2018.–С.63–69.
11. Prykhodko M. M. Activities of the secret organization "Azбука" in times of ukrainian state hetman Skoropadsky/Mykola Prykhodko// Euro-american scientific cooperation.– Hamilton: Accent Grafics, 2013. –Vol. 1. – P. 63–71.

12.Prykhodko M. M. Reforming of diplomatic corps of Ukrainian State at Quadruple alliance /Mykola Prykhodko// Euro-american scientific cooperation.– Hamilton: Accent Grafics, 2015.– Vol. 8–24. – P. 20–25.

13.Приходько М. М. Деструктивні сили як детермінанта регресу державного апарату Української держави гетьмана Скоропадського /М.М. Приходько// Science Rise: науковий журнал–Харків, 2016. –Vol. 19. С. 68–73.

Публікації в інших виданнях, тези наукових конференцій:

14.Приходько М. М. Міжнародні відносини між Українською Державою та Білоруською народною республікою 1918 р./М.М. Приходько// Матеріали науково-практичної конференції «Наука в інформаційному суспільстві» (м. Донецьк, 21 червня 2013 р.) –Донецьк, 2013. – С. 32–34.

15.Приходько М. М. Рада державного об'єднання Росії в міжнародній політиці кінця 1918 року-початку 1919 /М.М. Приходько// Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 24 вересня 2013 р.) – Київ: Видавництво «Аграр Медіа Груп», 2013. – С.45–48.

16.Приходько М. М. Королівство Фінляндія та Українська держава гетьмана Скоропадського: перші кроки в державному будівництві /М.М. Приходько// Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні» (м. Херсон, 27-28 вересня 2013 р.) – Херсон, 2013.– С.45–47.

17.Приходько М. М. Економічна блокада Бессарабії з боку українського уряду Скоропадського /М.М. Приходько // Матеріали III Всеукраїнської конференції «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпро, 20 грудня 2013 р.) – Д., 2013.– Ч.3. – С.168–169.

18.Приходько М. М. Україно-грузинські відносини в 1918 році/М.М. Приходько //Матеріали міжнародної конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 30 грудня 2013 р.)– К., 2013. – С.59–62.

19.Приходько М. М. Відносини тимчасового робітничо-селянського уряду та Української держави гетьмана Скоропадського/М.М. Приходько// Матеріали міжнародної конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 12 лютого 2014 р.) – К.,2014. – С.30–32.

20.Приходько М. М. Кваліфікаційні вимоги щодо дипломатичного корпусу: історична ретроспектива/М.М. Приходько// Матеріали міжнародної конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 20 березня 2015 р.) – К.,2015. – С.58–61.

21.Приходько М. М. Детермінанта процесу розпаду Української Держави П.Скоропадського/М.М. Приходько // Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти» (м. Херсон,17-18 квітня 2015р.) – Херсон, 2015. – С.103–10.

22.Приходько М. М. Налагодження співпраці між Українською Державою гетьмана Скоропадського та Болгарією /М.М. Приходько// Матеріали міжнародної конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 12 червня 2015 р.) –К., – С.34–37.

23. Приходько М. М. Геополітичні орієнтири зовнішньополітичного відомства держави П. Скоропадського /М.М. Приходько// Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпро, 28 серпня 2015 р.) –Д., 2015.– Ч.1. – С.142–144.
24. Приходько М. М. Українська держава гетьмана Скоропадського в контексті європейської геополітики / М.М. Приходько // Матеріали міжнародної конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: історія, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 1-2 березня 2016 р.) –К., 2016. – С.57–60.
25. Приходько М. М. Нова економічна угода між Німеччиною, Австро-Угорщиною та Українською Державою як поразка геоекономічної стратегії гетьмана Павла Скоропадського /М.М. Приходько// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти» (м. Херсон, 11-12 квітня 2018 р.) –Херсон, 2015. – С.45-49.
26. Приходько М.М. Питання самостійності Української Держави в політиці Німеччині /Mykola Prykhodko // V International conference «Sharing the Results of Reserch towards Closer Global Cooperation among Scientists» (Montreal, April 27, 2015) –Montreal, 2015. – P.13–19.
27. Приходько М. М. Нова економічна угода між Німеччиною, Австро-Угорщиною та Українською Державою як поразка геополітичної стратегії гетьмана Павла Скоропадського /М.М. Приходько// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Приоритетні напрями розвитку суспільних наук у ХХІ столітті» (м.Херсон, 16-17 березня 2018 р.). – Херсон, 2018. – С.52–56.
28. Приходько М. М. Геополітичний потенціал Української Держави гетьмана Павла Скоропадського /М.М. Приходько// Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (м. Дніпро 30-31 березня 2018). –Д., 2018. – С.57–60.
29. Приходько М.М. Зміна геополітичного вектору гетьманату Павла Скоропадського як наслідок революційних подій в Німеччині /М.М. Приходько// Матеріали наукової конференції «II таврійські історичні наукові читання» (м. Київ, 13-14 квітня 2018 р.). – К., 2018. – С. 14–19.

АНОТАЦІЇ

Приходько М.М. Українська держава часі гетьмана Павла Скоропадського у контексті європейської геополітики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2019.

У дисертаційному дослідженні проведено аналіз передумов, чинників впливу на процеси формування дипломатичної служби Гетьманату П. Скоропадського; оцінка внеску дипломатичного корпусу в становлення Української Держави в 1918 році. Зроблено аналіз історіографії досліджень діяльності дипломатичної служби Гетьманату П. Скоропадського проблемно-хронологічним та предметним способом, шляхом поділу всіх джерел на окремі групи.

Досліджено вплив політики УНР на Українську Державу на передодні встановлення гетьманства в Україні. Зокрема виокремлено основні стратегічні

напрямки зовнішньої політики уряду УНР та узагальнено досвід встановлення міжнародних відносин УНР. Зроблено акцент на помилках та зроблено нову оцінку спроб уряду УНР забезпечити суверенітет Української Держави.

В дисертаційному дослідженні здійснена переоцінка впливу Гетьмана П. Скоропадського на процеси становлення відносин Української Держави із окремими країнами Європи. Розкриті основні передумови формування зовнішньополітичних традицій Української Держави і зокрема у її відносинах із країнами Західної Європи та США.

Ключові слова: Гетьманат П. Скоропадського, зовнішньоекономічна стратегія, зовнішня політика, Українська Держава, дипломатична служба, дипломатичний корпус, система міжнародних зв'язків, Брестські угоди, Четверний союз.

Приходько Н.Н. Украинское государство времен гетмана Павла Скоропадского в контексте европейской геополитики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2019.

В диссертационном исследовании проведен анализ предпосылок, факторов влияния на процессы формирования дипломатической службы Гетманата П. Скоропадского; оценка вклада дипломатического корпуса в становление Украинского государства в 1918 году. Сделан анализ историографии исследований деятельности дипломатической службы Гетманата П. Скоропадского проблемно-хронологическим и предметным способом, путем разделения всех источников на отдельные группы. В частности выделены основные стратегические направления внешней политики правительства УНР и обобщен опыт установления международных отношений УНР. Сделан акцент на ошибках и сделана новая оценка попыток правительства УНР обеспечить суверенитет украинского государства.

В диссертационном исследовании осуществлена переоценка влияния Гетмана П. Скоропадского на процессы становления отношений Украинского государства с отдельными странами Европы. Раскрыты основные предпосылки формирования внешнеполитических традиций Украинского Государства и в, частности, в ее отношениях со странами Западной Европы и США.

Ключевые слова: Гетманат П. Скоропадского, внешнеэкономическая стратегия, внешняя политика, Украинское Государство, дипломатическая служба, дипломатический корпус, система международных связей, Брестские соглашения, Четверной союз.

Prykhodko M.M. Ukrainian state of the times of hetman Pavlo Skoropadskyi in the context of European geopolitics. – The manuscript.

The thesis for a candidat's degree in historical science in specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2019.

The thesis presents the analysis of preconditions and factors of influence on the processes of formation of the Pavlo Skoropadskyi Hetmanate's diplomatic service, as well as assessment of the contribution of the diplomatic corps to the formation of the Ukrainian State in 1918.

The main accents in the study are arranged in such a way as to review as much comprehensively and critically as possible the assessment of foreign policy of the Pavlo

Skoropadskyi Hetmanate's, the processes of forming and functioning of the Pavlo Skoropadskyi Hetmanate's diplomatic corps, the main achievements of the Ukrainian State of Hetmanate's times, and its place in the geopolitical space of post-war Europe.

A special achievement of the thesis can be considered the presentation by the author of expediency and rationality of the use of financial resources of the Ukrainian State for the maintenance and expansion of the network of diplomatic representations. A thorough analysis of the quality of institutional and institutional support of the Pavlo Skoropadskyi Hetmanate's state apparatus and, in particular, the analysis of the organizational component of the civil service in the foreign affairs department is carried out.

The contribution of the diplomatic corps and special forces of Hetmanate in the implementation of the geopolitical strategy of Pavlo Skoropadskyi is covered. In particular, the emphasis is made on the activities of individual diplomatic consulates and representations of the Ukrainian State in the countries of the Quadruple Alliance in the context of the confrontation of Hetman Pavlo Skoropadskyi and the Bolshevik regime of Russia.

The thesis logically and thoroughly traces the evolution of foreign policy and foreign economic views of the Ukrainian State during the Pavlo Skoropadskyi Hetmanate. The author of the thesis examines the reasons for changing the strategic vector, as well as the influence of various historical and geopolitical factors on the activity of the foreign policy department of the Ukrainian State. Not only the influence of certain figures of the Pavlo Skoropadskyi Hetmanate's period on strategic priorities in foreign policy is covered, but the conclusion is drawn about the consequences of such activity and its historical significance.

The thesis reassesses the influence of Hetman P. Skoropadskyi on the processes of formation of the relations of the Ukrainian State with the individual countries of Europe. The main prerequisites for the formation of foreign political traditions of the Ukrainian State and, in particular, in its relations with the countries of Western Europe and the USA are covered.

Key words: Pavlo Skoropadskyi Hetmanate, foreign economic strategy, foreign policy, Ukrainian State, diplomatic service, diplomatic corps, system of international relations, Brest Treaties, Quadruple Alliance.